

การเลี้ยงอูฐ

เรียบเรียงโดย : อัญชลี ณ เชียงใหม่

พิมพ์เผยแพร่โดย : กองบำรุงพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

จัดทำเอกสารอิเล็กทรอนิกส์โดย : สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สารบัญ

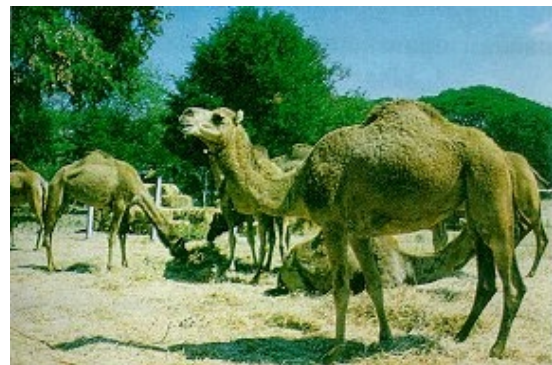
- ★ ความเป็นมา
- ★ ลักษณะทั่วไป
- ★ ผลผลิตน้ำนมและคุณภาพน้ำนม
- ★ ผลิตภัณฑ์อื่น ๆ จากอูฐ
- ★ อาหารและการจัดการเลี้ยงดู
- ★ การสืบพันธุ์
- ★ บทสรุป
- ★ เอกสารอ้างอิง

ความเป็นมา

รัฐบาลได้กำหนดนโยบายให้กรมปศุสัตว์ดำเนินการที่จะส่งเสริมให้มีการเลี้ยงสัตว์เพื่อเป็นสัตว์เศรษฐกิจพันธุ์ใหม่และเห็นว่าอูฐนมเป็นสัตว์ที่น่าจะส่งเสริมให้กับเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือในที่แห้งแล้ง เนื่องจากอูฐเป็นสัตว์ที่สามารถอยู่ในสภาพแห้งแล้ง ใช้อาหารที่มีคุณภาพต่ำได้เป็นอย่างดีความต้องการพลังงานในการสร้างน้ำนมต่ำกว่าโคมาก นอกจากนี้อูฐยังเป็นสัตว์ที่มีอายุการใช้งานยาว ดังนั้นจึงได้มอบหมายให้กรมปศุสัตว์ได้นำอูฐนมจากประเทศออสเตรเลียเข้ามาเลี้ยง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อหาแนวทางการเลี้ยงและสายพันธุ์ที่เหมาะสมทั้งด้านเนื้อและนม โดยให้ทำการศึกษาวิจัยพันธุ์เพื่อทราบสมรรถภาพการผลิตของอูฐ เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรผู้สนใจต่อไป

ลักษณะทั่วไป

โดยทั่วไป อูฐเป็นสัตว์ซึ่งเลี้ยงในพื้นที่แห้งแล้งแบบทะเลทรายเพราะความสามารถในการปรับตัวให้อยู่ได้ในสภาพดังกล่าวได้เป็นอย่างดีกว่าสัตว์ประเภทอื่น ในบริเวณที่มีการเลี้ยงสัตว์ประเภทโค กระบือ แพะ แกะ ส่วนมากจะมีความชื้นแฉะ พื้นที่ที่เลี้ยงไม่เพียงพอและมักจะเป็นที่หมักหมมของเชื้อโรคและพยาธิ ในขณะที่อูฐจะสามารถเดินทางหาอาหารเป็นระยะทางไกลและมีความต้องการน้ำน้อย ในฤดูแล้งจัด อูฐสามารถอดน้ำได้นานถึง 10-20 วัน ในขณะที่แพะ แกะต้องการน้ำในระยะทุก 3-8 วัน และโคมีความต้องการน้ำทุก 2-3 วัน อูฐสามารถให้นมได้แม้ว่าจะอยู่ในสภาพแห้งแล้งมาก ๆ ก็ตาม ดังนั้นอูฐจึงเป็นสัตว์ที่เลี้ยงในเขตแห้งแล้งทะเลทราย เพื่อผลิตน้ำนมด้วยนอกเหนือไปจากการใช้แรงงาน ในทางชีววิทยา อูฐเป็นสัตว์ที่จัดอยู่ใน Order Artiodactyla, Suborder Tylopoda, Family Camelidae, genus Camelus จัดแบ่งได้เป็นสอง species คือ Camelus bactrianus ซึ่งเป็นอูฐที่มีสอง驼โหนกและเป็นอูฐที่อยู่ในแถบหนาว และ Camelus dromedarius ซึ่งเป็นอูฐที่เลี้ยงในที่ร้อนแห้งแล้งแบบทะเลทราย อูฐเป็นสัตว์ที่มีการเลี้ยงมาตั้งแต่โบราณโดยเลี้ยงทางตอนใต้ของประเทศแถบอาหรับ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้บริโภคเนื้อและนมเป็นหลัก และใช้บรรทุกของ ทำงาน ชีและใช้ประโยชน์จากหนังและขนด้วย อูฐมีความสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ต่อชาวทะเลทรายเป็นอย่างมาก โดยมีบทบาททั้งทางสังคมและประเพณีวัฒนธรรมด้วย เช่น ในชนบางเผ่าเมื่อได้ลูกชายเด็กจะได้รับลูกอูฐเป็นของขวัญและพ่อแม่จะใส่สายสะดือเด็กไว้ในถุงและแขวนไว้ที่คออูฐ หรือบางเผ่าจะให้เป็นของขวัญแต่งงาน เป็นต้น

ปัจจุบันแห่งที่มีการเลี้ยงอูฐมากที่สุดในโลกคือประเทศชูดานโดยเลี้ยงไว้เพื่อใช้งาน นอกจากนี้ได้มีการแพร่ขยายออกไปยังประเทศต่างๆ เช่นประเทศออสเตรเลีย ได้นำอูฐไปเลี้ยงแพร่ขยายพันธุ์ในเขตทะเลทราย

ผลผลิตน้ำนมและคุณภาพน้ำนม

อูฐเป็นสัตว์ที่มีนม 4 เต้าเช่นเดียวกับโค กระบือ อูฐ ตะโหนดเดียวส่วนใหญ่จะเลี้ยงเพื่อผลิตน้ำนม ตารางที่ 2 แสดงถึงผลผลิตน้ำนมของอูฐซึ่งเลี้ยงในประเทศต่างๆ (IFS, 1980) ตามปกติอูฐจะเริ่มแห้งนมประมาณ 8 อาทิตย์ หลังจากการผสมติด ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นแม้ลูกจะยังไม่หย่านมซึ่งในกรณีนี้จำเป็นจะต้องป้อนนมลูกด้วยขวด สาเหตุสำคัญที่ทำให้อูฐมีระยะการให้นมสั้นลงและปริมาณน้ำนมลดลงก็คือการเกิดโรคความผิดปกติทางระบบสืบพันธุ์ การขาดแคลนอาหาร เป็นต้น อย่างไรก็ตามเมื่อเปรียบเทียบกับโคพื้นเมืองต่างๆ แล้วอูฐจะให้ปริมาณน้ำนมที่มากกว่า ปริมาณน้ำนมต่อวันจะขึ้นอยู่กับระยะการให้นม ปริมาณอาหารที่กิน ความถี่ของการกินน้ำและสภาพโดยทั่วไปของอูฐในขณะรีดนม ปริมาณน้ำนมเฉลี่ยต่อวันเท่ากับ 6.21 ลิตร ระยะให้นมสูงสุดของอูฐจะอยู่ในระหว่าง 6-10 อาทิตย์ หลังจากคลอดลูก สำหรับการรีดนม โดยทั่วไป จะรีดนมวันละสองครั้งในตอนเช้าและเย็น แต่ในบางประเทศเช่นประเทศโซมาเลียจะรีดนมอูฐถึงวันละ 4-6 ครั้ง พบว่าได้ปริมาณน้ำนมเพิ่มขึ้นถึง 17% นอกจากนี้การรีดนมอูฐจะต้องใช้ลูกกระต๊อนด้วย

ส่วนประกอบทางเคมีและฟิสิกส์ของนมอูฐนั้น ตามปกตินมอูฐจะมีรสหวาน ประกอบด้วยไขมัน 1.1-4.3% มีกรดไขมันประเภทระเหยได้ กรดลิโนเลอิกและกรดไขมันไม่อิ่มตัวสูง โปรตีน 2.5-4.6% แลคโตส 2.9-4.6% มีส่วนประกอบของน้ำ 85.7-91.2 ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำและอาหารที่อูฐได้รับ นมอูฐมีระดับ calcium ค่อนข้างต่ำแต่มี phosphorus และธาตุเหล็กสูง และมี vitamin C สูงมาก จากตารางที่ 1 แสดงถึงผลสรุปส่วนประกอบของน้ำนมอูฐ (Yagil, 1982)

สำหรับนมและผลิตภัณฑ์นม เนื่องจากนมอูฐจะใช้ในการเลี้ยงลูกของมันเองและใช้บริโภคสดเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นจึงมีการศึกษาและนำนมอูฐไปทำเป็นผลิตภัณฑ์น้อยมาก อย่างไรก็ตามได้มีผู้นำนมอูฐไปบริโภคเป็นยาซึ่งมีความเชื่อกันว่าสามารถรักษาโรคท้องมาน (dropsy) โรคเกี่ยวกับม้าม วัณโรค โรคหืด โรคโลหิตจาง และมีรายงานว่าคนไข้ป่วยเป็นโรคตับอักเสบมีอาการดีขึ้นเมื่อรักษาด้วยนมอูฐ

ในประเทศทางแถบทะเลทรายจะมีการทำนมเปรี้ยวหรือทำเนยและชีสจากนมอูฐโดยวิธีง่ายๆ คือ ใช้นมอูฐสดใส่ภาชนะวางทิ้งไว้ในอุณหภูมิ 25-30 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 12-24 ชั่วโมง จากนั้นนำมาคนหรือปั่นในอุณหภูมิ 12-18 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 15-20 นาที ก็จะได้เนยจากนมอูฐ แต่อย่างไรก็ตาม เนยหรือชีสที่ทำจากนมอูฐก็จะมีคุณภาพแตกต่างจากเนยหรือชีสที่ได้จากน้ำนมของสัตว์อื่น เนื่องจากคุณสมบัติทางเคมีของน้ำนมที่มีโครงสร้างของไขมัน โปรตีนและกรดอะมิโนที่แตกต่างกัน

ตารางที่ 1 ส่วนประกอบของน้ำหนักอูฐ						
ไขมัน	ทองแดง	โซเดียม	แคลเซียม	เหล็ก	น้ำ	อื่นๆ
%	%	%	%	%	%	%
5.98	7.01	3.01	3.36	0.70	-	Barkie, 1905
2.90	-	3.70	5.8	0.60	-	Leese, 1972
3.07	10.36	4.00	5.6	0.80	86.50	Davies, 1959
3.02	9.91	3.50	5.2	0.70	-	Lamper, 1947

ผลิตภัณฑ์อื่น ๆ จากอูฐ

นอกจากจะได้ประโยชน์จากน้ำหนักของอูฐแล้ว อูฐยังสามารถให้ผลผลิตอื่น เช่น หนังขนและเนื้ออีกด้วย อูฐจะให้ปริมาณขน 1-5 กก.ต่อหัว ขนอูฐสามารถนำมาทอเป็นผ้าขนสัตว์ทำเป็นเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม พรมหรือเชือกได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับส่วนของร่างกายที่นำขนมาใช้งาน ขนที่ได้จากบริเวณใต้ท้องและคอจะนุ่มและยาวกว่าขนจากบริเวณอื่นผลิตภัณฑ์ที่ทำจากขนอูฐจะมีราคาแพงมาก นอกจากนี้อูฐยังให้หนังที่มีคุณภาพดีสามารถนำไปทำรองเท้าหรือเครื่องหนังอื่นๆ ได้

อาหารและการจัดการเลี้ยงดู

อูฐมีระบบย่อยอาหารคล้ายสัตว์สี่กระเพาะ แต่กระเพาะส่วนที่สาม คือ omasum ไม่เจริญเหมือนสัตว์เคี้ยวเอื้องประเภทอื่น แต่จะมีลักษณะเล็กยาว มีเซลล์ที่มีความพิเศษคือเก็บน้ำได้มาก อูฐจึงไม่ต้องกินน้ำบ่อย อูฐเป็นสัตว์ที่ใช้ประโยชน์จากพืชคุณภาพต่ำได้ดีกว่าสัตว์กระเพาะรวมประเภทอื่นโดยเฉพาะพืชประเภทไม้พุ่ม ประสิทธิภาพการย่อยได้ของอูฐจะอยู่ระหว่าง 46-81 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งดีกว่าแพะและแกะ แต่อย่างไรก็ตามโค Zebu จะสามารถใช้อาหารประเภทหญ้าแห้งได้ดีกว่าอูฐ อูฐมีความต้องการอาหารหยาบประมาณ 5-10 กก. วัตถุแห้ง (dry matter) ต่อ 100 กก. ของน้ำหนักตัว หรือสามารถกินหญ้าสดได้วันละ 10-20 กก. ส่วนความต้องการน้ำของอูฐ จะขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศและอาหารที่กิน อูฐสามารถอยู่ได้เป็นเวลานานกว่าสัตว์อื่นโดยไม่มีน้ำ อูฐจะกินน้ำวันละประมาณ 13 ลิตร

เมื่ออาหารอุดมสมบูรณ์หรือกินหญ้าสดและจะกินน้ำวันละ 30 ลิตร เมื่อขาดอาหารหรือกินอาหารจากพื้นที่ดินเค็มการที่อูฐสามารถอดน้ำได้นานกว่าสัตว์ประเภทอื่นก็เนื่องจากอูฐมีอัตราการสูญเสียน้ำต่ำและทนอาการแห้งน้ำอูฐจะเจริญเติบโตเต็มที่ เพศผู้อายุ 4-6 ปี มีน้ำหนักประมาณ 400-600 กก. เพศเมียอายุ 3-5 ปี มีน้ำหนัก 300-400 กก. (Wilson, 1984)

การสืบพันธุ์

อูฐจะมีอายุการเป็นหนุ่มเป็นสาว (puberty) เมื่ออายุ 4-5 ปี และเป็นสัตว์ที่มีฤดูกาลผสมพันธุ์ (seasonal breeding) มักจะผสมพันธุ์ในช่วงที่มีอากาศเย็น คือในฤดูฝนหรือฤดูหนาวมีผู้รายงานว่าวงจรการสืบพันธุ์ของอูฐจะขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมที่อูฐอาศัย ในประเทศรัสเซียพบว่าอูฐประเภทสองตะโหนดจะแสดงอาการเป็นสัดตลอดปี แต่อูฐตะโหนดเดียวจะเป็นสัดตามฤดูกาล ช่วงระยะเวลาการเป็นสัดของอูฐเพศเมียจะสามารถสังเกตเห็นได้ชัดเจนโดยทั่วไปจะมีอาการกระวนกระวายมักมีนิสัยดุร้ายขึ้น อูฐมีวงรอบการเป็นสัดประมาณ 2-3 สัปดาห์ มีระยะการตกไข่ซึ่งจะเกิดขึ้นหลังการผสมพันธุ์แล้ว 30-48 ชั่วโมง ระยะการเป็นสัดของอูฐนานประมาณ 3-4 วัน อูฐมีช่วงระยะห่างของการให้ลูก 24 เดือน ระยะตั้งท้องนาน 360-393 วัน ในด้านความสมบูรณ์พันธุ์ อูฐมีอัตราการผสมติดต่ำประมาณ 50% หรือต่ำกว่า

บทสรุป

จากการตรวจเอกสารต่างๆ พอจะสรุปได้ว่า อูฐเป็นสัตว์ที่น่าจะนำมาผลิตเพื่อใช้ประโยชน์ในทางเศรษฐกิจได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการผลิตน้ำนมในพื้นที่ซึ่งมีความแห้งแล้งอากาศร้อน ในขณะที่ประชากรโลกเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างมาก การเน้นด้านการเลี้ยงสัตว์ให้ได้ผลผลิตสูงโดยการปรับปรุงด้านการจัดการเป็นวิธีหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ในพื้นที่ที่มีขีดจำกัดด้านการเลี้ยงสัตว์ก็จำเป็นต้องนำมาพิจารณา การเลี้ยงอูฐในพื้นที่แห้งแล้งซึ่งไม่สามารถจะเลี้ยงสัตว์ให้นมประเภทอื่นได้ก็น่าจะเป็นทางเลือกหนึ่ง ซึ่งไม่เพียงแต่จะให้นมเท่านั้น แต่ยังสามารถใช้ประโยชน์จาก ขน หนัง และเนื้อเพื่อบริโภคอีกด้วยในพื้นที่แห้งแล้งทะเลทรายการเพิ่มพื้นที่ทำการเกษตรน่าจะใช้ประโยชน์จากอูฐได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม อูฐเป็นสัตว์ที่มีปริมาณน้อยเมื่อเทียบกับสัตว์ให้นมประเภทอื่น ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องทำการศึกษาค้นคว้าเพื่อหาแนวทางและความเป็นไปได้ให้การเลี้ยงให้เป็นเศรษฐกิจในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

Chamberlain, A., 1989. Milk Production in the Tropics. Longman Scientific and Technical. Intermediate Tropical Agriculture Series. London.

ISF, 1980. Proceedings of 1 st international Workshop on Camels. Khartoum, Sudan, December 1979. IFS Provisional Report 6. Int. Foundation for Sci. Stockholm.

Wilson, R.T., 1984. The camels. Longman, London.

Yagil, R., 1982. Camels and camel milk. FAO Animal Prodn and Health. Paper 26. FAO, Rome.